

O'SMIRLIK DAVRIDA ETNIK IDENTIFIKATSIYA JARAYONINING IJTIMOIY-PSIXOLOGIK OMILLARI

Sultonova Gulzoda Yashnarjon qizi

Namangan Davlat Universiteti stajyor o'qituvchisi

Annotatsiya. *Ushbu maqolada o'smirlik davrida etnik identifikatsiya jarayonining ijtimoiy-psixologik omillari tahlil qilinadi. Shaxsning o'z etnik guruhiga mansublik hissi, milliy o'zlikni anglash, sotsial muhit va oilaviy tarbiyaning bu jarayonga ta'siri yoritilgan. O'smirlik davrida ijtimoiy tajriba, madaniy qadriyatlar va guruhiiy muloqotlarning shaxsning etnik o'zini anglash jarayoniga ta'siri ilmiy asosda izohlanadi.*

Kalit so'zlar: *etnik identifikatsiya, o'smirlik davri, ijtimoiy-psixologik omillar, milliy o'zlik, shaxs rivoji.*

ЭТНИЧЕСКАЯ ИДЕНТИФИКАЦИЯ В ПОДРОСТКОВОМ ВОЗРАСТЕ: СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ

Аннотация. *В статье рассматриваются социально-психологические факторы, влияющие на процесс этнической идентификации в подростковом возрасте. Раскрываются особенности формирования этнического самосознания, влияние семьи, культурной среды и межличностных отношений на осознание подростком своей этнической принадлежности.*

Ключевые слова: *этническая идентичность, подростковый возраст, социально-психологические факторы, национальное самосознание.*

ETHNIC IDENTIFICATION IN ADOLESCENCE: SOCIO- PSYCHOLOGICAL FACTORS

Abstract. *This article analyzes the socio-psychological factors that influence the process of ethnic identification during adolescence. The study explains how family environment, social interaction, and cultural context shape an adolescent's perception of ethnic belonging and national identity. It also highlights the dynamic nature of ethnic awareness as a crucial aspect of personal and social development.*

Keywords: *ethnic identity, adolescence, socio-psychological factors, national self-awareness, cultural influence.*

Kirish

O'smirlik davri inson shaxsining eng muhim rivojlanish bosqichlaridan biridir. Bu davrda shaxs o'z "men"ini anglaydi, o'z o'rnini jamiyatda topishga, kimligini

aniqlashga intiladi. Etnik identifikatsiya — shaxsning o'zini ma'lum bir etnik guruhga mansub deb his etishi, shu guruh qadriyatlari, urf-odatlarini va an'alarini qabul qilishi jarayonidir.

Bugungi globallashuv sharoitida milliy o'zlikni anglash masalasi yanada dolzarb tus olmoqda. O'smirlar internet, media va transmilliy madaniyatlar ta'sirida turli ijtimoiy modellarni o'zlashtirmoqda. Shu sababli, ularning etnik o'zligini to'g'ri shakllantirish, milliy qadriyatlarga sodiqlikni tarbiyalash — ijtimoiy-psixologik tadqiqotlar uchun muhim yo'nalishdir.

Asosiy qism

Etnik identifikatsiya insonning o'z milliy guruhiga nisbatan hissiy, kognitiv va ijtimoiy munosabatlarini ifodalaydi. Shaxs o'zini "biz" kategoriyasida anglay boshlaydi, boshqa guruh vakillariga nisbatan "ular" tushunchasi shakllanadi. Bu jarayon ijtimoiy psixologiyada ijtimoiy identifikatsiya nazariyasi (H.Tajfel, J.Turner) orqali izohlanadi.

Etnik identifikatsiya uch bosqichda kechadi:

1. Anglash bosqichi — bola o'z etnik guruhini nom bilan tanib oladi.
2. Baholash bosqichi — o'smir o'z guruhini ijobiy yoki salbiy jihatdan taqqoslaydi.
3. Integratsiya bosqichi — shaxs etnik mansublikni o'z "men" konsepsiyasiga qo'shadi.

O'smirlik davrida bu bosqichlar ayniqsa faol kechadi, chunki bu davrda shaxs o'zini ijtimoiy jihatdan mustaqil anglay boshlaydi.

O'smirning etnik identifikatsiyasiga eng katta ta'sirni oila, maktab va mahalla muhitlari ko'rsatadi. Ota-onaning o'z millatiga sadoqatli bo'lishi, milliy urf-odatlarga amal qilishi bola ongida ijobiy etnik obrazni shakllantiradi. Aksincha, milliy qadriyatlarga befarqlik, o'z etnik guruhini past baholash bolada identifikatsiya inqirozini yuzaga keltiradi.

Maktab muhitida turli millat vakillari o'rtasida o'zaro muloqot o'smirlarning tolerantlik, empatiya va madaniy o'zaro hurmat hissini kuchaytiradi. Bu jarayon etnik stereotiplarning kamayishiga va ijtimoiy uyg'unlikning shakllanishiga yordam bera

O'smirlik psixologiyasi (E.Erikson)ga ko'ra, bu davrda "identiklik inqirozi" tabiiy hodisadir. Shaxs o'zini turli rollarda sinab ko'radi, o'z qadriyatlarini shakllantiradi. Shu jarayonda etnik o'zlik ijtimoiy identifikatsiyaning ajralmas qismi sifatida shakllanadi. Etnik identifikatsiyaning mustahkamligi o'smirning ruhiy barqarorligi, o'ziga ishonchi va ijtimoiy moslashuvchanligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, milliy qadriyatlarini anglagan o'smirlar depressiv holatlarga kamroq duch keladi, ular ijtimoiy faolroq bo'ladi.

Axborot texnologiyalari va ommaviy madaniyatning kengayishi o'smirlarning milliy o'zligini anglash jarayoniga yangi omillarni olib kirdi. Internet orqali o'smirlar turli millat vakillari bilan muloqot qiladi, bu esa ularning dunyoqarashini kengaytiradi. Shu bilan birga, madaniy assimilyatsiya xavfi ham kuchayadi — global madaniyat

ta'sirida milliy an'analar ikkinchi darajaga tushishi mumkin. Shuning uchun zamonaviy psixologik tarbiya jarayonida o'smirlarda "ochiq, ammo milliy ongli" identifikatsiyani shakllantirish muhim. Bu milliy qadriyatlarga sodiq, lekin boshqa madaniyatlarni hurmat qiluvchi shaxs modelini yaratadi.

Til, urf-odatlar va madaniy marosimlar o'smirlik davridagi etnik identifikatsiyaning eng muhim vositalaridir. Til orqali shaxs o'z madaniyatiga kiradi, tarixiy xotirasi bilan bog'lanadi. Shu bois, ona tili ta'limi, folklor, milliy musiqa va san'at turlari o'smirning etnik o'zligini mustahkamlaydi. Kommunikativ omillar, ya'ni do'stlar, o'qituvchilar va jamoa bilan muloqot shaxsning ijtimoiy qabul qilingan identifikatsiyasini kuchaytiradi. Ijobiy fikr-mulohaza va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash o'smirda o'z etnik guruhiga nisbatan faxr tuyg'usini uyg'otadi.

O'smirlikda identiklik inqirozi — "men kimman?", "qayerga mansubman?" kabi savollar bilan kechadi. Agar bu savollarga ijobiy javob topilsa, shaxs etnik jihatdan barqaror identiklikka ega bo'ladi. Ammo oilaviy ziddiyatlar, ijtimoiy diskriminatsiya yoki madaniy bosim natijasida etnik o'zlik zaiflashadi, o'smir o'z milliy "men"idan uzoqlashadi. Psixologik barqarorlikni ta'minlash uchun o'smirlarga milliy tarix, buyuk shaxslar, madaniy meros haqidagi bilimlarni berish, ularni madaniy faoliyatlarga jalb etish muhimdir. Bu jarayon etnik iftixorni mustahkamlaydi.

Xulosa

Etnik identifikatsiya o'smirlik davrida shaxsning psixologik shakllanishida markaziy o'rin tutadi. Oila, maktab, madaniy muhit va jamiyat omillari bu jarayonga bevosita ta'sir ko'rsatadi. O'smir o'z millatini, tilini va madaniyatini anglagan sari, uning shaxsiy barqarorligi va ijtimoiy moslashuvchanligi ortadi.

Demak, o'smirlik davrida etnik identifikatsiyani rivojlantirish — bu faqat psixologik jarayon emas, balki ma'naviy va ijtimoiy tarbiyaning ajralmas qismi. Bu yo'nalishda oilaviy qadriyatlar, milliy ta'lim mazmuni va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimlari uyg'un bo'lishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Erikson E. Identity: Youth and Crisis. New York: Norton, 1968.
2. Tajfel H., Turner J.C. The Social Identity Theory of Intergroup Behavior. Psychology Press, 1986.
3. Phinney J.S. Ethnic Identity in Adolescents and Adults: Review of Research. Psychological Bulletin, 1990.
4. Berry J.W. Cross-Cultural Psychology: Research and Applications. Cambridge University Press, 2004.
5. Drobizheva L.M. Etnicheskaya identichnost' i tolerantnost' v sovremennom obshchestve. Moskva, 2013.
6. Karimova V. Shaxs psixologiyasi. Toshkent: O'zbekiston Milliy universiteti nashriyoti, 2021.